

ADANA TEREKE DEFTERLERİ ÜZERİNE GÖZLEMLER (1730-1750)

Mustafa ÖZTÜRK*

Özet

Tereke defterleri, ölen bir kişinin mal varlığının, alacak ve vereceklerinin Kadı tarafından tayin edilen kâtip ve ehl-i vukûfun huzurunda tespiti ve metrukâtının vârisleri arasında taksim edildiği defterlerdir. Şer‘iyye Sicillerine mahallinde resmîyete geçirilmesi istenen belgeler tescil edilmiştir. Onun için bir şehrin sicillerindeki terekeler, o şehirde meydana gelen bütün ölümleri ihtiva etmez.

Tereke defterlerinde kişinin mahalle veya köyü, varsa ünvanı belirtilir ve tarih atılır, hemen ardından menkul, gayr-i menkul, nakit parası, hisseleri, alacakları ayrı ayrı yazılır. Daha sonra varsa borçları yazılır. Alacak-verecekler denkleştirildikten sonra mahkeme harcı, kalemiye gibi kanuni harçları ile techiz ve tekfin masrafları düşürülür. Kalan meblağ mirasçıları arasında şer‘î esaslara göre paylaşılır. Eğer ölenin vârisi yoksa, doğrudan beytü’l-mala yani devlet hazinesine devredilir.

Buna göre terekelerden kişinin iktisadî varlığını, menkul ve gayr-i menkul-lerini, ev eşyasının özelliklerini ve takdir edilen fiyatlarını tespit edebiliyoruz. Öte yandan kişinin ailesi eş ve çocukları hakkında da kesin bilgilere ulaşmak mümkündür.

Bu amaçla Adana’nın 1730-1750 yıllarına ait 20’nin üzerinde Şer‘iyye Sicili tarandı tespit edilen terekeler değerlendirildi. İlk değerlendirmelere göre, zikredilen dönemde Adana’da, yüz binlerce mal varlığına sahip kimselerin olmadığı, tersine halkın genel olarak orta halli olduğu, tek evliliğin hâkim olduğu, ailelerin 1-6 çocuk arasında çocuğa sahip oldukları tespit edilmiştir. Tarım toplumu özelliklerinin yaşandığı bu dönemde, tabii olarak halkın temel geçim kaynağının tarım ve hayvancılık olduğu görülmüştür.

* Prof. Dr., Fırat Üniversitesi İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi Tarih Bölümü - ELAZIĞ